

Dlouhodobé cíle a možnosti jejich sledování ve výuce dějepisu

JAKUB NEUBAUER

Dějiny jsou plné nesmírně zajímavých okamžiků s velkým didaktickým potenciálem. Jak ale zařít, abychom ve své výuce, byť v nejlepší víře, pouze neskákali od jednoho zajímavého tématu k druhému? Velkým pomocníkem jsou Jakubu Neubauerovi, učitelé dějepisu a zeměpisu v ZŠ a MŠ Horka nad Moravou, dlouhodobé cíle. V 6. díle seriálu o čtení v oborech popisuje, jak s nimi pracuje.

Když jsem s dlouhodobými cíli začínal, přemýšlel jsem na úrovni tematických bloků. Ke každému z nich jsem si naformuloval cíl, kterého bych chtěl, aby na konci žáci dosáhli. Příkladem může být třeba blok „Muslimové a křesťané ve středověku“, ve kterém bylo s žáky sedmého ročníku naším cílem „uvést důsledky styků mezi oběma civilizacemi a zvažovat jejich přínos pro jednu či druhou stranu“, nebo lehce kontroverzní blok „Stálo to za to?“, v němž jsme si s žáky devátého ročníku dali za cíl „navrhnout vlastní hodnocení historického významu vybraných akcí druhého odboje“. Do každého bloku jsem pak tvořil lekce tak, aby se vždy vztahovaly ke stanovenému cíli. Pomáhalo nám to držet směr a neodblíhat k nahodilým tématům.

To, že jsem se snažil výuku promýšlet v tematických blocích, znamenalo, že jsme se věnovali menšímu počtu témat, než jak by tomu bylo v případě izolovaných vyučovacích jednotek. Bylo tedy nutné neustále zvažovat, jestli je zrovna toto téma opravdu natolik nosné, aby stálo za to mu ten čas věnovat, nebo jej raději vypustíme a čas si ušetříme pro něco důležitějšího. Na druhou stranu jsme si však mohli dovolit jít do větší hloubky, případně se na vybrané téma podívat z různých úhlů.

Je nasnadě, že jsme v těchto hodinách intenzivně pracovali s texty nejrůznějšího druhu, a já jsem si všiml, že ne vždy se žákům práce dařila tak, jak bych předpokládal. Začal jsem pochybovat, jestli jsou žáci na takovouto práci dostatečně připraveni a vybaveni všemi potřebnými schopnostmi a dovednostmi. To mě dovedlo k přemýšlení nad tím, jak bych mohl své žáky podpořit, aby byli v práci s texty v hodinách úspěšnější. Došel jsem k závěru, že by mohlo být cestou pracovat společně nejen na cílech oborových, ale také cílech čtenářských.

Oborově jsem tak dále výuku rozmyšlel v tematických celcích, ale nad to jsem si postavil celoroční cíl – propojovat oborové

a čtenářské cíle ze *Čtenářského kontinua*, které využíváme v projektu Pomáháme školám k úspěchu. V některých třídách jsme pak průběžně rozvíjeli různé oblasti a linie, v jiných jsme si stanovili jednu konkrétní (například oblast Porozumění v kontextech), kterou jsme se snažili rozvíjet systematicky po celý rok. To vždy záleželo na kontextu třídy a jejích potřebách.

Samozřejmě se však nejedná o jedinou možnost, jak v dějepise o dlouhodobých cílech uvažovat. Další inspirativní přístup můžeme najít v kurikulu kanadského Ontaria. Byť je v něm oproti našemu RVP opravdu velká spousta rozdílů, z dějepisného hlediska je asi nejzajímavější, že kromě formulace oborových očekávaných výstupů zmíněné kurikulum také kontinuálně rozvíjí tzv. historické myšlení. To vychází z práce Petera Seixase, který stanovil šest konceptů historického myšlení:

1. „Stanovení historického významu
2. Použití primárních zdrojů důkazů
3. Identifikace kontinuity a změny
4. Analýza příčin a následků
5. Zaujetí historické perspektivy
6. Pochopení etického rozměru historických výkladů.“¹

Ontarijské kurikulum nerozvíjí u žáků všech šest konceptů, na to jsou příliš obsáhlé a složité. Zaměřuje se proto jen na několik z nich – *Kontinuitu a změnu, Historickou perspektivu a Historický význam* v sedmém ročníku, v osmém pak *o Historickou perspektivu, Historický význam a Příčinu a následek*². Presto jsem toho názoru, že to umožňuje žákům dějinám mnohem lépe porozumět. Navíc je nevidí jako seznam událostí dávno minulých, naopak je zdůrazňována jejich vzájemná provázanost a přesahy do dnešních dní. Osobně mám dojem, že zmíněné koncepty by mohly velmi dobře sloužit i v našem prostředí právě jako dlouhodobé cíle.

¹ SEIXAS, P. a T. MORTON. v *The Big Six: Historical Thinking Concepts*. Dostupné z: https://historicalthinking-ca.translate.google.com/historical-thinking-concepts?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=cs&_x_tr_hl=cs&_x_tr_pto=sc

² *The Ontario Curriculum. Social Studies, Grades 1 to 6; History and Geography, Grades 7 and 8*. 2018 s. 138–139. Dostupné z: <https://www.edu.gov.on.ca/eng/curriculum/elementary/social-studies-history-geography-2018.pdf>

Obecně je způsobů práce s dlouhodobými cíli celá řada a rozhodně ne všechny zde byly zmíněny. Ať už k nim však přistoupíme jakkoli, věřím, že základní podmínkou je pravidelná práce s nejrůznějšími druhy textu. Žáci tím nezískávají pouze nová fakta, ale rozvíjí svou oborovou gramotnost

a stávají se kritickými uživateli textů všeho druhu, což má, zejména v dnešní době plně dezinformací, možná větší smysl než kdy dříve. Byť je takováto práce dosti obtížná a klade na nás učitele značné nároky, věřím, že má smysl a může být pro naše žáky velmi prospěšná.

Jakub Neubauer, učitel ZŠ a MŠ Horka nad Moravou a pedagogický konzultant projektu Pomáháme školám k úspěchu

Deník začínající učitelky – pololetí je tu

MARKÉTA SOCHOVSKÁ

Z okna našeho kabinetu vidím, že začaly padat první vločky. I přesto, že se už setmělo a dopolední výuku mám dávno za sebou, budu ještě chvíli pracovat. Blíží se totiž konec ledna a to je pro mě první velký milník ve školním roce – pololetí. Pololetí!? Vždyť ještě před nedávnem jsem jen v šatech a úsměvem na rtech vítala novopečené čtvrtáky v naší kmenové třídě. A oni zase vítali mě, svou novou třídní paní učitelku, na které bylo vidět, že je trochu nervózní. Kdo z mých žáků to nepoznal, ten to slyšel. Já jsem jim to totiž hned na začátku přiznala. Chci, aby ke mně byli mí žáci upřímní, tak proč bych měla předstírat, že už jsem takových začátků školního roku zažila vícero?

Ani jsem se nestihla zorientovat, kdy a kde mám být na dozor, a najednou je tu pedagogická rada, na kterou máme odevzdávat podklady k pololetnímu hodnocení. Někde mezi ukládáním čísel rodičů, vyplňováním elektronické třídní knihy a řešením třídních vztahů jsme se ocitli v půlce učebnic a pracovních sešitů, které jsme ještě před nedávnem podepisovali a obalovali.

No, byla to jízda. A ještě bude. Držte se!

Přemýšlím nad tím, zda jsme za ten půlrok stihli dost. Dost pro vedení školy, dost pro rodiče, dost pro mě.

Přijde mi, že nemám odhad, a potřebuji ujištění. Že jsme to stihli. Všechno. Nebo alespoň půlku. Kolegyně, která má také čtvrtáky, mi ukazuje pololetní práce, které psala se svými žáky. Nahlédnu a prolétne mi hlavou, že takový test by moje třída měla hotový za patnáct minut, protože dětem slovní druhy jdou vážně dobře. Oni ho prý psali hodinu, a některým to ani tak nestačilo.

Někdy v říjnu jsme měli celou hodinu zaměřenou na slovo *co*. „Paní učitelko, co je *co* za slovní druh?“ Tázavě jsem odpovíděla: „*Co*?“ A už to jelo. Celou hodinu jsme se zabývali slovem *co* a náramně jsme se u toho bavili.

Kolegyně mi ukazuje další test, na kterém září červená jednička s hvězdičkou, a ještě ke všemu v kroužku. Tentokrát mě polije pot, protože vím, že písemné násobení jsme s dětmi tolik nedělali. Mají radši indické násobení a já tak začnu pochybovat, zda by u nás někdo jedničku s hvězdičkou dostal. Odcházím trochu v rozpacích, dost zamyšlená a pořád strašlivě nejistá.

Cesta k dalšímu kolegovi vede dlouhou chodbou ke třetákům, které učí můj bývalý provázející učitel, teď už kolega a uvádějící učitel v jednom. Stejně jako tolikrát za posledních pár měsíců i teď jdu za ním, aby mě nasměroval a pomohl mi s přetrvávající nejistotou. Za uplynulé pololetí se na mě byl několikrát podívat při výuce. Poté jsme spolu seděli na kávě a rozebírali mé učitelské výstupy. Tady bych ráda přiznala, že bych si přála, aby se mnou byl pořad. Díky jeho zpětné vazbě se v hodinách cítím jistější.

Když se bavíme o tom, že poslední půlrok uběhl jako voda, přijde mi, že to tak neprožívá. Ptám se ho, jestli se někdy bojí, že děti nenaučil tolik, kolik měl. A jeho odpověď mě trochu naštve. Hlavně proto, že mě stejný postup, který mi doporučil a který popisují v další části textu, nenapadl dřív. Ale